

האמונה בה'

האם ישנה מצוה להאמין?

אבן היסוד של האמונה היהודית היא שה' ברא את כדור הארץ משמשת לו, כאשר התורה היתה תכניתו יש מאין, ושהוא ממשיך להשגיח ולפקח על בריאתו. מטרתו של שיעור זו הינה לבחון האם התורה מכילה מצוה ספציפית המצוה עלינו את האמונה בה'. משום שהשאלה "מדוע יש להאמין בה'?" תראה "ישירה" מדי עבור חלק מהתלמידים, השיעור הזה ינתח את שאלת קיומה של מצוה כזו ויאפשר לתלמידים לשאול "מדוע להאמין?", בעצמם.

שיעור זה עוסק בשאלה הקיומית:

- האם ישנה מצוה להאמין בה'?

ראשי הפרקים של השיעור:

פרק I. הגדרת המצוה להאמין בה'

פרק II. גישתו של הרמב"ם בספר המצוות שלו

פרק III. גישתו של בעל הלכות גדולות

פרק IV. גישתו של הרמב"ן

פרק V. גישתו של הרמב"ם במשנה תורה

פרק I. הגדרת המצוה להאמין בה'

הפתיח לעשרת הדיברות, אותם קיבלו בני-ישראל בהר סיני, הוא הצהרה "אנכי ה' אלוהיך", ולא מצות עשה. כל הדעות העוסקות בשאלה האם אמונה היא מצוה או לא, (אשר נדון בהם בהמשך) סוברות בהתאמה שאמונה זו היא מרכזית לכל התורה כולה.

1. שמות כ': ב' - הפתיח לעשרת הדיברות.

אֲנִי ה' אֱלֹהֶיךָ, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: לֹא-יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים, עַל-פְּנֵי

2. ספר החינוך, מצווה כה' - אמונתנו היסודית

מצוות האמונה במציאות השם יתברך:
להאמין שיש לעולם אלוה אחד שהמציא כל הנמצא, ומכחו וחפצו היה כל מה שהוא, ושהיה ושיהיה לעדי עד, וכי הוא הוציאנו מארץ מצרים ונתן לנו התורה.

3. תלמוד, מכות כ"ד, א' - האמונה היא העיקרון המרכזי של התורה.

בא חבוקק והעמידן על אחת שנאמר וצדיק באמונתו יחיה

פרק II. גישתו של הרמב"ם בספר המצוות

1. רמב"ם, ספר המצוות, מצוות עשה א' - האמונה בה' כבורא העולם היא הראשונה מבין תרי"ג המצוות

המצווה הראשונה היא הציווי שנצטוונו להאמין באלהות, והוא: שנאמין שיש (שם) עילה וסיבה, שהיא הפועל לכל הנמצאים. וזהו אמרו יתעלה: "אנכי ה' אלקיך" (שמות כ, ב ודברים ה, ו).

ובסוף גמרא מכות אמרו: "תרי"ג מצוות אמרו לו למשה בסיני. מאי קרא? תורה ציווה לנו משה" (דברים לג, ד) כלומר: מגין ת'ו'ר'ה'. והקשו על זה ואמרו:

"תורה בגימטריא הכי הוי?"

שש מאות וחד סרי הוי!"

ובאה התשובה: "אנכי ה' אלקיך' ו'לא יהיה לך' מפי הגבורה שמעום".

הנה נתבאר לך, שאנכי ה' מכלל תרי"ג מצוות,

והוא ציווי להאמין, כמו שביארנו

פרק III. גישתו של בעל הלכות גדולות

1. הרמב"ן, בפירושו לספר המצוות-ע"פ בה"ג, עיקרון האמונה לא יכול להיכלל בתרי"ג המצוות משום שהוא למעלה מהמצוות. מהווה את היסוד שעליו נבנות כל שאר המצוות.

והנראה מדעתו של בעל ההלכות שאין מנין תרי"ג מצוות, אלא גזירותיו יתעלה, שגזר עלינו לעשות או מנענו שלא נעשה, אבל האמונה במציאותו יתב', שהודיע אותה אלינו באותות ובמופתים ובגילוי השכינה לעינינו הוא העיקר, והשורש שממנו נולדו המצוות, לא ימנה בחשבונן.

2. הרמב"ן אח"כ מצטט את המדרש הבא (המובא במכילתא):

משל למלך שנכנס למדינה אמרו לו עבדיו גזור עליהם גזירות

אמר להם לאו כשיקבלו מלכותי אגזור עליהם גזירות שאם מלכותי אינן מקבלים גזרותי היאך מקיימין?

כך אמר המקום לישראל "אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך..." כשם שקבלתם מלכותי קבלו גזרותי לא יהיה לך.

3. הרמב"ן ממשיך ומוסיף:

קבלת המלכות עניין בפני עצמו והמצוות הנגזרות ... מענין אחר

פרק IV. גישתו של הרמב"ן

1. רמב"ן שמות כ': ב' - הרמב"ן בעצמו סובר שהאמונה מרכיבה את היסוד לכל שאר המצוות, אולם היא גם מצווה בפני עצמה.

אנכי ה' אלהיך הדבור הזה מצוות עשה,

אמר אנכי ה', יורה ויצוה אותם שידעו ויאמינו כי יש ה', והוא אלהים להם,

כלומר הווה, קדמון, מאתו היה הכל בחפץ ויכולת, והוא אלהים להם, שחייבים לעבוד אותו ...

...אמר המקום לישראל אנכי ה' אלהיך לא יהיה לך, אני הוא שקבלתם מלכותי עליכם במצרים אמרו לו הן,

כשקבלתם מלכותי קבלו גזרותי, כלומר אחר שאתם מקבלים עליכם ומודים שאני ה' ואני אלהיכם מארץ מצרים קבלו כל מצוותי

פרק V. גישתו של הרמב"ם במשנה תורה

במשנה תורה, הרמב"ם חוזר על עמדתו מספר המצוות - מצוטט למעלה בפרק II- שהאמונה היסודית בה' היא מצוה. הוא אף מרחיב את הגדרת אמונה יסודית זו, ככוללת את ההכרחיות, העצמאות והכוח של קיומו.

1. רמב"ם, הלכות יסודי התורה א': א'-ו' - אין הימצאות בעולם אלא הימצאות ה'.

[א] יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם מצוי ראשון. והוא ממציא כל הנמצא; וכל הנמצאים מן שמיים וארץ ומה שביניהם, לא נמצאו אלא מאמיתת הימצאו.

[ב] ואם יעלה על הדעת שהוא אינו מצוי, אין דבר אחר יכול להימצאות.

[ג] ואם יעלה על הדעת שאין כל הנמצאים מלבדו מצויים, הוא לבדו יהיה מצוי ולא ייבטל הוא לביטולם: שכל הנמצאים צריכין לו; והוא ברוך הוא אינו צריך להם, ולא לאחד מהם. לפיכך אין אמיתתו כאמיתת אחד מהם.

[ד].... והוא שהתורה אומרת "אין עוד, מלבדו" (דברים ד, לה), כלומר אין שם מצוי אמת מלבדו כמותו.

[ה] המצוי הזה- הוא אלוה העולם, אדון כל הארץ. והוא המנהיג הגלגל בכוח שאין לו קץ ותכלית, בכוח שאין לו הפסק, שהגלגל סובב תמיד, ואי אפשר שיסוב בלא מסבב; והוא ברוך הוא המסבב אותו, בלא יד ולא גוף.

[ו] וידעת דבר זה מצות עשה, שנאמר "אנוכי ה' אלוהיך" (שמות כב, ד; דברים ה, ו).